

ТЕРРОРИЗМ ҚЫЛМЫСЫ ҮШІН ЖАУАПТЫЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жаңа ғасырдың басы лаңкестіктің жаянда өршуімен сипат алды. Нью-Йорк, Израиль, Мәскеу, Беслан, Шешенстандағы және әлемнің басқа бөлігіндегі қайғылы оқиғалардың барлығы ұқсас болып есептеледі. Қоғам үшін ауқымды мәселенің біріне адам қолымен жасалған терроризм құбылысы жатады, бұл күндері онымен күресу бүкіл әлемдік қауымдастықтың алдында тұрған ең негізгі мақсаттардың бірі болып отыр. Дәл осылайша терроризммен күрес жағдайына, халықаралық терроризммен діни экстремизм тарапынан келуі мүмкін қауіптен біздің мемлекетіміздің ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету туралы сөз еткенде бірнеше рет Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаев алаңдатушылық туғызған болатын.

Біздің елімізде терроризмнің алдын алу және оның жолын кесу мәселелерін шешуге ерекше назар аударылып отыр. Терроризм құбылыс ретінде өте ертеде пайда бола отырып, әр елде өршиіе түсіп, сөйтіп мемлекет пен қоғамға онымен күресудің тиімді жолдары мен тәсілдерін іздестіруге мәжбүрледі. Дегенмен барлық адамзат үшін терроризм өткен мыңжылдықтың соңында ғана ауқымды мәселеге айналды. Терроризм мен экстремизмнің кез келген формада көрінуі барлық әлемдік қоғамдастыққа қауіп төндіреді, саяси, экономикалық және моральдік залалдар ала келеді, бүкіл социумға психологиялық тұрғыда теріс әсер етеді және елп жазықсыз адамдардың өміріне қаза келтіреді. Алайда Қазақстанда лаңкестік және экстремистік әрекеттердің алдын алу, жолын кесу және анықтау бойынша заңнамалық жүйені қалыптастыру мен дамытуда елеулі жұмыстар жүргізілді. Атап өтсек 1999 жылғы шілдеде «Терроризм жайлы» қабылданған Заң республикадағы терроризммен күестің және ұйымдастырушылықтың негіздерін анықтап, мемлекеттік органдар мен ұйымдардың әрекеттерін жүйелеп, сонымен қатар азаматтардың терроризммен күресуге байланысты құқықтары, міндеттерін, кепілдемелерін анықтап өтті.

Сондықтан да онымен күрес тек қана тәжірибелік негізде ғана емес, теориялық бағытта да жүргізілуі тиіс. Теориялық бағытта демекші — біз өз баяндамамызда терроризммен күрестегі теориялық бағыттың кейбір кемшіліктері мен мәселелеріне тоқталамыз.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 233-бабында және Қазақстан Республикасының аумағында терроризмге қарсы күресті ұйымдастыруды реттейтін норма Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі «Терроризмге қарсы күрес туралы» Заңында «терроризм» ұғымына берілген анықтамалар екі түрлі. Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 233-бабында «терроризм» ұғымына жарылыс жасау, өрт қою немесе адамдардың қаза болуы, елеулі мүліктік зиян келтіру не қоғамға қауіпті өзге де зардаптардың туындау қауіпін төндіретін іс-әрекеттер жасау егер осы әрекеттер қоғамдық қауіпсіздікті бұзу, халықты үрейлендіру не Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының, шет мемлекеттің немесе халықаралық ұйымның шешім қабылдауына ықпал ету мақсатында жасалса, сондай-ақ аталған іс әрекетті жасаймын деп қорқыту — деген анықтама берілген, ал «Терроризмге қарсы күрес туралы» Заңында «террористік акт» ұғымына да берілген. Бірақ «терроризм» мен «террористік акт» екі түрлі ұғым болып табылғандықтан оларды ажыра білуіміз керек. Яғни, «Терроризм» деген — әлеуметтік-құқықтық құбылыс ретінде жалпылама түрде жүретін болса, «террористік акт» нақты террористік әрекеттерді сипаттайды. Ал Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 233 бабы мен «Терроризмге қарсы күрес» заңы «терроризм» ұғымына екі түрлі анықтама берген. Бұны терроризм қылмысының толық зерттелмегені деп түсу керек.

Осы мәселені зерттей келе Р. Т. Завотпаев Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 233-бабының атауын «терроризм» емес «террористік акт» деп өзгертуді ұсынған. Бұл ұсыныспен келісуге болады, себебі: Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 233-бабының диспозициясы тікелей террористік әрекеттерді қамтиды.

Ал Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінің 233-бабының 3-тармағындағы «б) тармақшасы «абайсызда адам өліміне немесе өзге де ауыр зардаптарға әкеп соқса» делінген. Бұл тараумен келіспеуге болады, себебі: террористік әрекеттер орын алған кезде адам өлімі абайсызда болмайды, себебі терроризмнің өзі тікелей

адамның өмірін жоюға бағытталған қылмыс. Сол себепті осы тарауды алып тастаса дұрыс болады деген пікірдеміз.

Енді Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 233-бабының 1-тармағына тоқталсақ, онда «жарылыс жасау, өрт қою немесе адамдардың қаза болуы...» делінсе, дәл осы норма орыс тіліндегі редакцияда тек қана «совершение взрыва, поджога или иных действий создающих опасность гибели людей ...» деп берілген. Бұл жерде екі тілдегі ережелердің екі мағыналы екендігі байқалуда. Қазақ тіліндегі басылымда «адамдардың қаза болуы...» делінсе, орыс тіліндегі басылымда «.. создающих опасность гибели людей...» яғни бұл сөзді аударатын болсақ «адамдардың қаза болу қаупін туғызатын» деген сөз шығады. Бұл мүлдем екі түрлі мағына. Осыған байланысты қазақ тіліндегі редакциядағы «адамдардың қаза болуы...» сөзі жалпы ережені өзгертіп тұр. Себебі: аталған баптың 2-бөлігінің өзінде «адамдардың қаза болуы» туралы сөз жоқ, тек қана «азаматтардың өмірі мен денсаулығына нақты қауіп төндіру» туралы берілген.

Жоғарыда көрсетілген жағдайларға байланысты Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодекстің 233-бабының 1-тармағына келесідей өзгертуді енгізуді ұсынамыз: «Жарылыс жасау, өрт қою немесе адамдардың қаза болуы...» деп берілген қылмыстық әрекеттері «жарылыс жасау, өрт қою немесе адамдардың қаза болу қаупін туғызуды...» деген сөзбен өзгертуді ұсынамыз.